

CASUS BELLI

НАУКОВА РОБОТА НА ТЕМУ:

**ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ НА СХОДІ УКРАЇНИ: АСПЕКТИ
МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА СТАТУС УЧАСНИКІВ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА	5
1.1. Кваліфікація збройного конфлікту на Сході України з точки зору міжнародного гуманітарного права	5
1.2. Застосування концепцій ефективного та загального контролю до кваліфікації збройного конфлікту	9
1.3. Правовий статус учасників збройного конфлікту відповідно до норм міжнародного гуманітарного права	13
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ЩОДО ПОДІЙ НА СХОДІ УКРАЇНИ.....	16
2.1. Норми щодо ведення воєнних дій та їх застосування до збройного конфлікту на Сході України	16
2.2. Аналіз окремих норм щодо поводження з особами, які знаходяться під владою ворога.....	20
2.3. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права під час збройного конфлікту на Сході України.....	25
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
АНОТАЦІЯ.....	39

ВСТУП

Після початку збройного конфлікту на Сході України великого значення набуло визначення норм та принципів міжнародного права, які слід застосовувати до ситуації. Особлива важливість цього підходу виникає у світлі ведення бойових дій, які регулюються міжнародним гуманітарним правом. У сучасному світі, коли лінії розмежування міжнародних та неміжнародних конфліктів все більше проявляються у збройних протистояннях, та коли порушення норм та правил ведення бойових дій стають тенденцією, важливим є дослідити, яким чином міжнародне гуманітарне право регулює збройні конфлікти, а також як ці норми можна застосувати до ситуації на Сході України.

Важливим аспектом дослідження стає аналіз правових підходів до кваліфікації конфлікту на Сході України, адже через його гібридний характер встановити вид – міжнародний чи неміжнародний збройний конфлікт, – є не простою задачею. Тим більше, зважаючи на те, що характер конфлікту впливає на вибір норм міжнародного гуманітарного права, слід проаналізувати та встановити, з чим має справу міжнародне право в межах української ситуації.

Ще одним важливим аспектом, який досліджується у роботі, є застосування норм міжнародного гуманітарного права та виявлення їх порушень. Зважаючи на кількість жертв та повідомлень про напади на цивільні об'єкти, інформацію про жорстоке поводження з затриманими та військовополоненими, актуальним є питання визначення тих принципів міжнародного гуманітарного права, яких сторони конфлікту на Сході України мають дотримуватись.

Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права завжди було нелегким аспектом цієї галузі міжнародного права, тим більше у випадку збройного протистояння з ускладненим характером кваліфікації. Саме тому в рамках дослідження піднімається питання щодо міжнародно-правової відповідальності держав та індивідів за воєнні злочини, а також аналізуються перспективи та стан процесу притягнення цих осіб до відповідальності.

Значний внесок у розвиток тематики внесли такі українські юристи-міжнародники як Репецький В.М., Лисик В.М., Гнатовський М.М., Задорожній О.В., Гутник В.В., Процун С.С. та інші. Серед зарубіжних авторів слід зазначити Хайнш Р.В., Нузов І., Квінтін А., Шпак А., Абрамішвілі Н., Піктет Дж. та інші.

Метою роботи є охарактеризувати збройний конфлікт на Сході України з точки зору міжнародного гуманітарного права.

Згідно поставленої мети було визначено наступні завдання роботи:

- обґрунтувати правову кваліфікацію конфлікту на Сході України з точки зору міжнародного гуманітарного права;
- проаналізувати особливості застосування концепцій ефективного та загального контролю до ситуації на Сході України;
- визначити правовий статус учасників збройного конфлікту на Сході України з точки зору міжнародного гуманітарного права;
- здійснити аналіз загальної характеристики норм міжнародного гуманітарного права та їх застосування до конфлікту на Сході України;
- надати характеристику міжнародно-правової відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права та проаналізувати особливості міжнародної відповідальності за дії на Сході України.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правова характеристика конфлікту на Сході України.

Предметом дослідження є збройний конфлікт на Сході України з точки зору міжнародного гуманітарного права.

Методологічною основою дослідження став комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних підходів і методів, зокрема порівняльно-правовий та теоретико-юридичний, що дозволило сформулювати визначальні характеристики та аспекти застосування міжнародного гуманітарного права до ситуації на Сході України. Зокрема, спеціально-юридичний метод був застосований для здійснення аналізу правових положень норм міжнародного гуманітарного права.

Робота складається з двох розділів, шести підрозділів, змісту, вступу, висновків, списку використаних джерел, анотації та двох додатків. Загальна кількість сторінок – 30, кількість використаних джерел – 65.

РОЗДІЛ 1. ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА СТАТУС УЧАСНИКІВ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

1.1. Кваліфікація збройного конфлікту на Сході України з точки зору міжнародного гуманітарного права

Для того, аби застосовувати певні норми міжнародного гуманітарного права до конфлікту на Сході України, важливо визначитись з його характером. Перш за все, слід з'ясувати, чи має місце збройний конфлікт, чи ці події можна кваліфікувати як бандитизм або внутрішньодержавну терористичну діяльність, які не регулюються міжнародним правом. Міжнародне договірне право, яке регулює питання збройних конфліктів, не вказує на його визначення.

Саме тому міжнародні судові установи були вимушені надавати пояснення, як наприклад, Міжнародний трибунал по колишній Югославії зазначив, що «збройний конфлікт має місце усякий раз, коли держави звертаються до сили чи коли відбувається тривалий збройний конфлікт між урядовими силами і організованими збройними угрупованнями чи між такими групами в середині держави» [1]. Це визначення дає змогу називати події на Сході України «збройним конфліктом», адже ми маємо тривалий (чотири роки) збройний конфлікт між урядовими силами (Національна Гвардія України, СБУ, Збройні Сили України) і організованими збройними угрупованнями (так звані ДНР та ЛНР, російські військовослужбовці та спецпризначенці, найманці з різних держав).

У міжнародному праві розрізняють міжнародний і неміжнародний збройний конфлікт. Міжнародним збройним називають конфлікт, коли один суб'єкт міжнародного права застосовує збройну силу проти іншого суб'єкта. Звичайно, говорити про міжнародний збройний конфлікт між Україною та

самопроголошеними ДНР та ЛНР ми не можемо, адже жодна з цих так званих «республік» не є визнаним суб'єктом міжнародного права. Тому варто дослідити, чи є доцільним вести мову про міжнародний збройний конфлікт між Україною та Росією. Є безліч доказів перебування російських військових на території України, є свідчення про допомогу Росії терористичним угрупованням як зброєю, так і фінансами.

Перш за все, варто звернутися до Женевських конвенції 1949 року і визначити, які положення визначають правовий статус збройних конфліктів. Зокрема, у статті 2, яка є спільною для усіх Женевських конвенцій, зазначається, що «крім положень, які виконуються в мирний час, ця Конвенція застосовується в усіх випадках оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо стан війни не визнаний однією з них» [2]. Тут виникає справедливе питання, чи визнає Україна чи Російська Федерація наявність збройного конфлікту між собою і яким чином це виявляється.

Російська Федерація неодноразово наголошувала, що вона не визнає факту наявності збройного конфлікту з Україною. В Україні ж з прийняттям Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» було визнано Росію агресором, а саме Закон чітко і недвозначно вказує, що «застосування Російською Федерацією збройної сили проти України становить злочин збройної агресії» та «Російська Федерація ... здійснює тимчасову окупацію частини її території за допомогою збройних формувань Російської Федерації» [3]. З цих положень можна зробити висновок, що Україна визнає та чітко вказує на факт наявності міжнародного збройного конфлікту з Російською Федерацією.

У коментарі до Першої Женевської конвенції зазначається, що міжнародний збройний конфлікт варто розуміти як «будь-яку суперечку між двома державами, яка призводить до втручання членів збройних сил. ... при цьому не мають значення ні те, як довго триває конфлікт, ні ступінь руйнувань,

ні численність учасників» [4, с. 104]. В рамках кваліфікації збройного конфлікту на Сході України визначальними є положення про те, що має бути втручання членів збройних сил та відсутність необхідного порогу інтенсивності конфронтації [5].

Таким чином, для того, щоб довести існування міжнародного збройного конфлікту між Україною та Російською Федерацією, необхідно в першу чергу, довести застосування збройних сил Росії на території України. Насправді, існує велика кількість таких доказів, зокрема, які були опубліковані Міністерством інформаційної політики України [6]. У випадку, якщо буде доведено застосування збройних сил Російської Федерації на території Донбасу, можна буде автоматично кваліфікувати конфлікт як міжнародний збройний.

Проте, все ще залишається відкритим питання про участь незаконних збройних формувань так званих «ДНР» та «ЛНР». В межах цього питання варто визначити, чи можливо визначити збройний конфлікт між Україною та цими формуваннями як неміжнародний збройний конфлікт, зокрема, у разі, якщо неможливо довести участь регулярної армії Російської Федерації у конфлікті.

Жодний міжнародно-правовий акт не визначає поняття неміжнародного збройного конфлікту. Проте, його можна знайти як у доктрині міжнародного права, так і у судовій практиці. Зокрема, Міжнародний трибунал для колишньої Югославії у справі Тадича вказує, що неміжнародний збройний конфлікт може бути визначений як «затяжне збройне насильство між урядовими силами та організованими збройними групами або між цими групами» [7].

Правове регулювання неміжнародних збройних конфліктів здійснюється на основі статті 3 Женевських конвенцій 1949 року, яка визначає мінімальні положення, що мають застосовуватися «у випадку збройного конфлікту, який не має міжнародного характеру та виникає на території однієї з Високих Договірних Сторін» [8]. Також, більш широке правове регулювання неміжнародних збройних конфліктів відбувається за рахунок положень II Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 1949 року (Протокол II).

Варто також зауважити, що Протокол II у ч. 1 ст. 1 містить додаткові кваліфікуючі ознаки, які обмежують сферу застосування цього Протоколу. До них відносяться: уточнення сторін конфлікту – збройні сили держави і антиурядові збройні сили або інші організовані збройні групи, що знаходяться під відповідальним командуванням, і здійснюють контроль над частиною території, що дозволяє здійснювати безперервні і узгоджені військові дії і застосовувати II Додатковий протокол. Це фактично означає, що незважаючи на те, чи існує у «Д/ЛНР» відповідне командування, яке здійснює узгоджені військові дії, конфлікт може бути кваліфікований як неміжнародний.

Хайнш Р., досліджуючи класифікацію конфлікту на Сході України, прийшов до висновку, що беззаперечно має факт наявності неміжнародного збройного конфлікту. В той же час, на його думку, для класифікації конфлікту у якості міжнародного не вистачає факту триваючого прямого втручання регулярних збройних сил Росії на територію України. Проте, найбільшою підтримкою у американського дослідника користується теорія про те, що цей конфлікт, скоріше за все, можна визнати інтернаціоналізованим, в якому армія Російської Федерації бере непряму участь, надсилаючи радників, експертів та військову допомогу антиурядовим силам Донбасу [9].

Натомість, дослідники Нузов І. та Квінтів А. зазначають, що «навіть якщо хоч один російський військовослужбовець воює проти Української армії, ст. 2 спільна для Женевських конвенцій 1949 року може бути застосована, отже – конфлікт має міжнародний характер» [10].

Підсумовуючи вищезазначені варіанти класифікації конфлікту на Сході України варто виділити той факт, що існують ознаки як міжнародного, так і неміжнародного збройного конфлікту. Тому, слід звернути увагу на думку Репецького В.М., який вказує, що «відбуваються одночасно два різновиди збройних конфліктів: міжнародний і внутрішньодержавний» [11]. З цією думкою, натомість, не погоджується Гутник В.В., який зазначає, що «... видається за необхідне кваліфікувати збройний конфлікт на території України виключно як міжнародний» [12, с. 214].

Натомість кваліфікація конфлікту на Сході України як поєднання двох видів конфліктів знаходить підтвердження і у провадженні Міжнародного кримінального суду. Зокрема, у звіті про діяльність з попереднього вивчення ситуації, Офіс прокурора МКС приходить до висновку, що «додаткова інформація ... вказує на наявність міжнародного збройного конфлікту в контексті збройних дій на сході України якнайпізніше з 14 липня 2014 року, паралельно з неміжнародним збройним конфліктом» [13]. Видається, таке положення може найбільше відповідати реальному стану речей. За таких умов варто виділяти два взаємопов'язаних збройних конфлікти, які існують одночасно. Зокрема, це міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією та неміжнародний збройний конфлікт між Україною та незаконними збройними формуваннями «Д/ЛНР». Це тягне за собою застосування більшості норм міжнародного гуманітарного права до конфлікту на Сході України.

Таким чином, було встановлено, що у міжнародному гуманітарному праві розрізняють міжнародний та неміжнародний збройний конфлікт. У доктрині міжнародного права також виділяють інтернаціоналізований збройний конфлікт. Проаналізувавши кваліфікуючі ознаки кожного з конфліктів, а також підходи юристів-міжнародних до проблеми кваліфікації конфлікту на Сході України, видається, що варто виділяти два взаємопов'язаних збройних конфлікти, які існують одночасно. Зокрема, це міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією та неміжнародний збройний конфлікт між Україною та незаконними збройними формуваннями «Д/ЛНР».

1.2. Застосування концепцій ефективного та загального контролю до кваліфікації збройного конфлікту

Концепція ефективного контролю, яка зачіпає питання встановлення контролю держави над діями певних осіб і її відповідальності за це, була розроблена Міжнародним судом ООН (далі – Суд) у справі про військову та напіввійськову діяльність в Нікарагуа та проти Нікарагуа 1986 року. У цій

справі Нікарагуа позивалась проти США у зв'язку з фінансуванням та підтримкою США «контрас» у Нікарагуа, які вели партизанську війну проти уряду держави у 1980-1990 роках. Нікарагуа посилювалась на те, що США контролювала дії «контрас» під час протистояння і відповідно саме США повинні відповідати за поведінку цих осіб, тобто США як держава мала б нести відповідальність за порушення міжнародного права, які мали місце у діях «контрас».

З однієї сторони Суд визначив, що «США, навчаючи, озброюючи, фінансуючи і надаючи провіант контрас чи будь-яким іншим способом підтримуючи або надаючи допомогу військовим чи воєнізованим діям в Нікарагуа та проти Нікарагуа, діяв проти Республіки Нікарагуа в порушення свого зобов'язання в рамках міжнародного звичаєвого права не втручатись у справи іншої держави» [14]. Проте, Суд не визнав вимогу Нікарагуа щодо присвоєння поведінки «контрас» США, зважаючи на те, що Сполучені Штати не здійснювали повного контролю над ними. У висновку зазначено, що Суд не вважає доведеним те, що усі операції, які здійснювали «контрас» під час конфлікту, відображали стратегію та тактику, які були розроблені виключно США. В результаті Суд зазначив, що ті факти та докази, які є у нього, не дають підстав продемонструвати повну залежність «контрас» від уряду Сполучених Штатів.

Отже, в результаті розгляду цієї справи було розроблено концепцію ефективного контролю, відповідно до якої держава несе відповідальність за правопорушення осіб або групи осіб, якщо буде доведено, що вона здійснювала ефективний контроль над військовими або воєнізованими операціями, під час яких особи скоїли ці правопорушення.

На противагу цій справі, слід згадати справу Душко Тадича (*Tadić case*) у Міжнародному трибуналі для колишньої Югославії (далі – Трибунал), у якій судді розширили рамки міжнародної відповідальності Югославії за дії у Боснії та Герцеговині, використовуючи концепцію «загального контролю» всупереч позиції, що була сформульована у рішенні Міжнародного Суду ООН. На думку

Апеляційної камери Трибуналу, коли мова йде про відповідальність за військову організацію, якщо загальний контроль над цією організацією здійснюється іноземною державою, то цього достатньо, щоб ця іноземна держава несла відповідальність за усі діяння даної організації [15]. Також Трибунал зазначив, що слід відрізняти відповідальність держав за дії конкретних осіб – в такому випадку необхідна наявність інструкцій щодо кожної окремої операції, тобто застосування концепції ефективного контролю, – від дій ієрархічно організованих структурованих груп.

Відповідно до концепції загального контролю держава несе відповідальність за дії організованої групи, якщо вона здійснювала загальний контроль над нею, який не обов'язково має включати надання певних інструкцій або вказівок, а може виражатись у загальній підтримці цих осіб, в тому числі фінансовій, військовій чи у іншій формі.

Також елементи цих концепцій можна знайти і у справах Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), який керувався такими критеріями як «ефективний загальний контроль» та «первинне здійснення влади та контролю» у своїх рішеннях. Зокрема, у справі Луїзиду проти Туреччини, в якій позивач вимагав визнати Туреччину відповідальною за порушення своїх прав на території північного Кіпру, ЄСПЛ зазначив, що немає необхідності у встановленні детального контролю Туреччини над діями Турецької Республіки Північного Кіпру у політичних рішеннях та діях влади цього утворення, оскільки здійснення «ефективного загального контролю» над місцевою владою з боку Туреччини є достатньою підставою, щоб притягнути її до міжнародної відповідальності [16].

Щодо міжнародно-правового закріплення відповідальності держав за дії індивідів чи організацій, то слід зазначити, що жоден чинний міжнародно-правовий документ не регулює це питання. Проте, існує проект статей щодо відповідальності держав за міжнародні противоправні дії, який так і не був прийнятий [17, с. 9]. Відповідно до цього проекту міжнародно-правова відповідальність держав за дії індивідів є особливим випадком відповідальності

та регулюється статтею 8 проекту, у якій зазначено, що «поведінка особи або групи осіб розглядається як діяння держави за міжнародним правом, якщо ця особа або група осіб фактично діють за вказівками або під керівництвом чи контролем цієї держави при здійсненні поведінки» [18, с. 253].

Варто розглянути перспективи застосування концепцій ефективного та загального контролю у доведенні збройної агресії Росії проти України та Сходу нашої держави. Найбільш актуальною є справа Україна проти Російської Федерації, яка зараз розглядається у Міжнародному суді ООН. Україна подала заяви щодо порушення Росією двох конвенцій: Конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації 1965 року та Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року. Розглядаючи порушення Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, варто зазначити, що Україна звинувачує Російську Федерацію в тому, що вона, постачаючи зброю та озброєння терористичним угрупованням, які діють на окремих районах Донецької та Луганської областей (так звані «ДНР» та «ЛНР»), фінансує терористичні акти, які вони здійснюють проти цивільного населення і тим самим порушує Конвенцію. Проте, в рамках цього провадження не стоїть питання щодо присвоєння Російській Федерації поведінки терористів з «ДНР» та «ЛНР», а лише визнання Росії «спонсором» терористичних актів [19]. Складно передбачити, чи буде Міжнародний суд ООН в рамках цього провадження розглядатимете питання кваліфікації конфлікту на Сході України, проте, навіть якщо це питання буде підніматись, то скоріш за все, українській стороні слід буде доводити російську агресію саме на основі концепції ефективного контролю та прецеденту у справі Нікарагуа проти США.

Україна також подала п'ять позовів до Європейського суду з прав людини щодо порушення Російською Федерацією прав людини на території Криму та Донбасу. Тут, зокрема, також йдеться про визнання Росії такою, що ефективно контролює певні суверенні території України за посередництва терористичних угруповань (місцеві адміністрації у формулюванні самого ЄСПЛ). Саме на це і посиляється український уряд у своєму позові Україна проти Росії, вказуючи,

що «Росія ... здійснюючи контроль над сепаратистами та озброєними угрупованнями у Східній Україні – мала юрисдикцію над ситуацією, що призвело до численних порушень Європейської конвенції з прав людини» [20].

Єдиним міжнародним судовим органом, в якому вже на порядку денному стоїть питання визнання конфлікту міжнародним збройним через контроль Росією збройних формувань, є Міжнародний кримінальний суд. Зокрема, у своєму Звіті щодо ситуації в Україні МКС зазначає, що «Офіс Прокурора також розглядає заяву про те, що Російська Федерація загалом здійснювала контроль над збройними угрупованням у Східній Україні, з метою встановлення того, чи можна вважати цей збройний конфлікт, який би за інших умов вважався неміжнародним, міжнародним за своєю природою» [21].

Отже, можна визначити, що у міжнародному праві розрізняють дві концепції присвоєння державі поведінки приватних осіб – концепції загального та ефективного контролю. Проаналізувавши перспективи застосування концепцій ефективного та загального контролю для доведення збройної агресії Російської Федерації проти України було встановлено, що ЄСПЛ та МКС є перспективними міжнародними судовими установами, в яких можна довести агресію Росії через концепції ефективного та загального контролю.

1.3. Правовий статус учасників збройного конфлікту відповідно до норм міжнародного гуманітарного права

Для того, щоб правильно визначити правовий статус учасників конфлікту на Сході України, важливим було визначити тип конфлікту, адже залежно від нього учасники мають різний статус, права та обов'язки. Як було визначено у попередньому підрозділі, ми маємо справу з поєднанням двох збройних конфліктів, що відбуваються одночасно на одній території – міжнародний та неміжнародний збройний конфлікт. Оскільки учасники цих конфліктів відповідно до норм міжнародного гуманітарного права мають різний правовий статус, видається логічним дослідити особливості правового регулювання статусу учасників кожного з конфліктів.

Учасників міжнародних конфліктів прийнято ділити на дві категорії: комбатанти та некомбатанти. Основним критерієм, який відрізняє ці категорії, є причетність осіб до участі у бойових діях. Зокрема, I Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року (Протокол I) надає розгорнуте поняття комбатантам, якими вважаються «збройні сили сторони, що перебуває в конфлікті, які складаються з усіх організованих збройних сил, груп і підрозділів, що перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих, навіть якщо ця сторона представлена урядом чи властями, не визнаними супротивною стороною» [22]. До некомбатантів, натомість, відноситься медичний, духовний персонал збройних сил, кореспонденти, юристи та інші особи, які правомірно знаходяться у складі збройних сил та надають допомогу у бойових діях, проте не беруть безпосередньої участі у них.

До комбатантів Женевські конвенції 1949 року відносять наступних учасників збройних конфліктів: особовий склад регулярних збройних сил; ополчення, добровольчі загони, які входять (або не входять) до складу регулярних збройних сил; особовий склад рухів опору і партизанських формувань; члени екіпажів торгових суден і цивільних літаків, які надають допомогу воюючим; населення, що при наближенні противника взялося за зброю, якщо воно відкрито носить зброю і дотримується законів і звичаїв війни.

Досліджуючи правовий статус учасників неміжнародних збройних конфліктів відповідно до міжнародного гуманітарного права, можна виявити, що він значно відрізняється від статусу учасників міжнародного конфлікту. Зокрема, у ст. 3, спільній для усіх Женевських конвенцій, вказується, що «застосування попередніх положень не впливає на правовий статус сторін конфлікту». Зважаючи на такий статус учасників збройних конфліктів неміжнародного характеру, вони не можуть розглядатися як військовополонені у разі їх захоплення ворожою стороною [23].

З точки зору міжнародного права правовий статус складу Збройних Сил України та РФ підпадає під кваліфікацію комбатанта або некомбатанта. І хоча

Росія заперечує свою участь у збройному конфлікті на Сході України, це ніяк не впливає на кваліфікацію конфлікту і, як результат, на правовий статус військовослужбовців. В результаті вторгнення РФ на територію України у серпні 2014 року, на яке вказують навіть самі учасники зі сторони Росії [24], усі військовослужбовці армії РФ набули статусу комбатанта. Саме через це затримані Україною співробітники російського ГРУ Александров та Єврофеев також набули статусу військовополонених, навіть не зважаючи на той факт, що РФ не визнає їх своїми військовослужбовцями [25].

Учасниками збройних конфліктів також можуть бути найманці. Проте, навіть факт їх участі на стороні незаконних збройних формувань неміжнародного збройного конфлікту не змінює їх правовий статус відповідно до міжнародного гуманітарного права. Женевські конвенції визначають їх «незаконними комбатантами», що призводить до того, що їх діяльність підпадає під кримінальну відповідальність держави, проти якої вони воюють. Велика кількість свідчень вказує на те, що Росія використовує послуги значної кількості найманців у конфлікті на Сході України [26].

Що ж до учасників незаконних збройних формувань «Д/ЛНР», як українських громадян, так і громадян інших держав, їх правовий статус визначається відповідно до статусу учасників неміжнародного збройного конфлікту. Таким чином, вони не мають статусу комбатанта і вони не можуть отримувати статус військовополоненого у разі затримання. Проте, як зазначає Лисик В.М., норми МГП передбачають обов'язок сторін звільнити осіб, затриманих у зв'язку з неміжнародним збройним конфліктом після закінчення конфлікту [27].

Отже, підсумовуючи аналіз правового статусу сторін конфлікту на Сході України, можна визначити, що він відрізняється залежно від виду збройного конфлікту. Так, російські військовослужбовці можуть набувати статусу комбатанта як учасники міжнародного збройного конфлікту. Вони, відповідно, перебувають під захистом норм міжнародного гуманітарного права і у разі затримання можуть отримувати статус військовополонених з усіма правовими

наслідками. Натомість, учасники неміжнародного збройного конфлікту на Сході України, зокрема учасники незаконних збройних формувань «Д/ЛНР», не можуть отримувати статус комбатанта і набувати статусу військовополонених.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ЩОДО ПОДІЙ НА СХОДІ УКРАЇНИ

2.1. Норми щодо ведення воєнних дій та їх застосування до збройного конфлікту на Сході України

У науці міжнародного гуманітарного права сукупність норм щодо ведення воєнних дій прийнято називати правом Гааги, адже більшість з цих норм були прийняті під час Гаазьких конференцій 1899 та 1907 років. Загальні принципи права Гааги полягають у тому, що вони визначають яким чином міжнародне гуманітарне право дозволяє вести бойові дій, які ворожі об'єкти можуть піддаватися нападам, та які особи можуть бути об'єктами таких нападів.

Починаючи аналіз обов'язків нападаючої сторони, варто розпочати з заборони нападів на цивільних осіб. Видається, що цей принцип є одним з найдавніших у міжнародному гуманітарному праві. Нормативно він був вперше закріплений у Санкт-Петербурзькій декларації 1868 року, і пізніше знайшов відображення у великій кількості нормативних актів міжнародного права, судових рішень, рішеннях міжнародних організацій та у доктрині. Зокрема, для Міжнародного суду ООН – це перший «з головних принципів, які складають основу міжнародного гуманітарного права» [28]. І звичайно, не можна не згадати, що цей принцип чітко закріплений у I Додатковому протоколі 1977 року, де у п. 2 ст. 52 зазначено, що «цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападів».

Розглядаючи питання застосування цих положень до ситуації на Сході України, варто виділити декілька випадків нападів на цивільне населення протягом збройного протистояння на Сході України. Зокрема, 24 січня 2015

року був обстріляний житловий мікрорайон «Східний» м. Маріуполь. В наслідок цього нападу загинуло 30 осіб, 128 осіб зазнали поранень [29]. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ згодом підтвердила, що обстріл цього мікрорайону був здійснений зі сторони території, яка контролюється так званою «ДНР» [30]. Таким чином, можна простежити чітке порушення норми міжнародного гуманітарного права щодо заборони нападу на цивільне населення. До воєнних злочинів, здійснених російською армією та незаконними збройними формуваннями «Д/ЛНР» також можна віднести обстріл рейсового автобуса під Волновахою 13 січня 2015 року, обстріл з РСЗВ «Смерч» Краматорська 10 лютого 2015 року, обстріл колони біженців під Новосвітлівкою 18 серпня 2014 року та інші [31].

Проте, найбільш резонансною подією стало збиття пасажирського літака рейсу МН17 «Малайзійських авіаліній» 17 липня 2014 року. Такий злочин у міжнародно-правовій доктрині пропонують кваліфікувати як воєнний злочин. Проте, як зазначає голландський юрист-міжнародник Хуун М., під час слідства необхідно довести, що особи, які вчинили постріл, «усвідомлювали або могли усвідомлювати, що об'єкт, на який вони вчиняють напад, знаходиться під захистом міжнародного гуманітарного права, а саме цивільним літаком» [32].

Іншою важливою нормою міжнародного гуманітарного права є заборона нападу на цивільні об'єкти. Ця норма закріплена у ст. 52 п. 1 І Додаткового протоколу, в якому вказано, що цивільні об'єкти не повинні бути об'єктом нападу або репресалій. Передбачено, що усі об'єкти, які не є військовими, а саме ті, які через свій характер, розміщення, призначення або використання вносять ефективний вклад у воєнні дії і повне або часткове руйнування, захоплення чи нейтралізація яких за існуючих у даний момент обставин дає явну воєнну перевагу, вважаються цивільними.

Під час збройного протистояння на Сході України обстріли цивільних об'єктів відбуваються, на жаль, дуже часто. Серед таких об'єктів найчастіше потрапляють під вогонь школи, медичні заклади, водоочисні станції та заводи. Один з таких нападів відбувся 5 листопада 2014 року, коли була обстріляна

школа №63 у місті Донецьк, внаслідок чого загинуло двоє підлітків, які знаходилися на спортивному майданчику [33]. Відмічається також той факт, що дуже швидко після події на місце приїхали представники російських ЗМІ, що викликає підозри у спланованому нападі на даний об'єкт з пропагандистською метою.

Міжнародне гуманітарне право також забороняє або обмежує використання окремих видів зброї або в цілому, коли договірна норма забороняє використовувати зброю, яка діє певним чином, або конкретно, коли визначаються види зброї, використання яких обмежено або заборонено. Відповідно до діючих договорів заборонені три наступні види зброї з огляду на характер їх дії: зброя, що робить смерть неминучою; зброя, що завдає надмірних страждань; зброя невибіркової дії [34].

Розглядаючи заборону зброї, яка завдає надмірних страждань, варто в першу чергу визначити, що таке надмірні страждання. Оскільки це поняття не закріплене у договірних нормах, ми знаходимо його розуміння у рішенні Міжнародного суду ООН, який визначає, що під надмірними стражданнями слід вважати «страждання, що перевищують неминучі, які передбачають досягнення законної військової мети» [35]. Насправді, не існує жодної згоди держав щодо того, яку саме зброю можна віднести до такої, яка завдає надмірних страждань. Зазвичай у практиці виділяють наступні види зброї, які заборонені до використання згідно з цією нормою: дротики із зазубреними кінцями, штики з зазубреними кінцями, кулі, які розгортаються, вибухові кулі, отрути та отруююча зброя, біологічна та хімічна зброя, снаряди з битим склом, протипіхотні наземні міни, та інше [36].

Якщо проаналізувати застосування зброї під час збройного конфлікту на Сході України, то можна знайти факти, які свідчать про використання даного виду зброї. Зокрема, у квітні 2018 року співробітники військової контррозвідки СБУ виявили на Донбасі протипіхотні міни ПМН-2 та запал до неї російського виробництва [37].

Наступним видом зброї, яка є заборонена міжнародним гуманітарним правом, і застосування якої варто розглянути в межах конфлікту на Сході України, є зброя невибіркової дії. Варто зазначити, що спеціальної норми, яка забороняла б застосування зброї невибіркової дії, не існує. Проте відповідна заборона, як підкреслює Понті К., є частиною міжнародного позитивного права і впливає з наступних двох норм: обов'язку воюючих сторін завжди проводити різницю між комбатантами і некомбатантами; заборони вдаватися до невибіркових методів ведення війни [38]. Міжнародний суд ООН також вважає, що «держави ніколи не повинні застосовувати зброю, яка не дає можливості проводити відмінність між цивільними і військовими цілями» [39]. Також варто зазначити, що часто виникають ситуації, коли забороненим є не сам вид зброї, а метод її застосування. Зокрема застосування зброї, яка є дозволеною, «в сліпу», особливо щодо районів, де проживає цивільне населення, може визнаватися також незаконним відповідно до міжнародного гуманітарного права.

Під час збройного конфлікту на Сході України було застосовано озброєння невибіркової дії, за допомогою яких здійснювали обстріли житлових масивів міст Донбасу. Зокрема, 27 травня 2017 року було здійснено обстріл центра міста Красногорівка Донецької області з установок «ГРАД» та танків. Зазначається, що під обстріл потрапила школа, лікарня та будинки цивільного населення. Внаслідок таких дій постраждали 2 особи, які перебували у той момент у лікарні [40]. Ця ситуація може слугувати прикладом застосування дозволених видів зброї, проте незаконним способом, адже було обстріляно центр міста з великим скупченням цивільного населення та цивільних об'єктів.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що було визначено особливості норм міжнародного гуманітарного права щодо ведення воєнних дій. Зокрема, було проаналізовано заборону нападів на цивільне населення, яка є одним з головних принципів, що складають основу міжнародного гуманітарного права. Було виділено декілька випадків нападів на цивільне населення протягом збройного протистояння на Сході України. Іншою важливою нормою міжнародного гуманітарного права є заборона нападу на цивільні об'єкти.

Визначено, що під час збройного протистояння на Сході України обстріли цивільних об'єктів відбуваються досить часто, внаслідок чого під вогнем опиняються школи та лікарні. Проаналізовано, що міжнародне гуманітарне право також забороняє або обмежує використання окремих видів зброї, а саме зброї, що робить смерть неминучою, зброї, що завдає надмірних страждань та зброї невибіркової дії.

2.2. Аналіз окремих норм щодо поводження з особами, які знаходяться під владою ворога

Важливою системою норм міжнародного гуманітарного права є Женевське право, яке в першу чергу, складається з договірних норм, закріплених у Женевських конвенціях 1949 року та Додаткових протоколах 1977 року. Особливістю цієї системи, на відміну від права Гааги, є регулювання відносин, що виникають по відношенню до осіб, які опинилися під владою ворога, зокрема військовополонені, затримані та населення під окупацією.

Право Женеви, узагальнюючи усі його норми, можна звести до шести принципів, а саме: військові дії проти ворога з дотриманням права збройних конфліктів не є правопорушенням; поранені і хворі мають право на отримання допомоги та лікування; будь-яка особа, що перебуває під владою ворога, має право на гуманне поводження без будь-якої дискримінації; права осіб, які перебувають у владі ворога, є недоторканими і невід'ємними; окупація не змінює статусу окупованій території; закінчення військових дій передбачає звільнення і репатріацію військовополонених та інтернованих цивільних осіб [41, с. 281].

Відповідно, перший принцип передбачає, що в разі міжнародного збройного конфлікту окремі категорії осіб можуть здійснювати дії, які за будь-яких інших обставин кваліфікувалися як злочини, які найбільш суворо караються за кримінальним законодавством всіх країн світу, – тілесні ушкодження, привласнення і знищення державної і приватної власності, захоплення і незаконні утримання, замах із застосуванням вибухових речовин,

умисні вбивства. Проте, важливо підкреслити, що це правило не розповсюджується на неміжнародні збройні конфлікти, що означає, що особи, які вчинили вищезазначені злочини підлягають покаранню за кримінальним правом держави, проти якої або в межах якої вчинені ці правопорушення.

Проектуючи це правило до збройного конфлікту в Україні, очевидним виявляється те, що в даному випадку важливим є питання кваліфікації конфлікту з точки зору його характеру. Якщо розглядати ситуацію в Україні як міжнародний збройний конфлікт, то українські військові, які потрапили у полон, мають право на статус військовополонених, що відповідно визначає межі їх захисту міжнародним гуманітарним правом. І хоча такий статус не звільняє повністю від судової юрисдикції ворожої сторони, захист військовополонених є значно ширшим за той, який мають затримані учасники неміжнародного збройного конфлікту.

Визначено, що військовополонених не можна притягати до відповідальності за безпосередню участь в боях. Важливо також зазначити, що утримання їх під вартою не є формою покарання, а лише спосіб запобігання їх подальшої участі в збройному конфлікті. Також передбачено, що військовополонених слід звільнити і репатріювати негайно ж після закінчення військових дій. Під час полону військовополонені зберігають свій правовий статус військовослужбовців, що зовні виражається в тому, що їм дозволено носити свій формений одяг, що вони продовжують підкорятися своїм офіцерам, які самі є військовополоненими, а також в тому, що після припинення воєнних дій їх слід негайно репатріювати [42].

Під час збройного конфлікту на Сході України порушення правил поводження з військовополоненими, на жаль, стаються періодично. Також варто вказати, що вони здійснюються як представниками незаконних збройних формувань «Д/ЛНР» та російськими військовими, так і українськими військовослужбовцями. Згідно доповіді правозахисної громадської організації «Мирний берег» станом на 2017 рік було виявлено факти страт 45 військовополонених бойовиками «Д/ЛНР» [43].

Серед таких фактів варто згадати деякі факти, які були виявлені Українською Гельсінською спілкою з прав людини та громадською організацією Truth Hounds. Зокрема, 9 травня 2014 року потрапив до засідки старший лейтенант Національної гвардії Ігор Гейсун, який був знайдений у братській могилі зі слідами тортур після звільнення міста Слов'янськ Донецької області. У січні 2015 року в боях за Донецький аеропорт був захоплений у полон Ігор Брановицький. За повідомленнями очевидців, після тортур і знущань у полоні над побратимами добровільно визнав себе кулеметником, якого розшукували бойовики. Після катування був застрелений двома пострілами у голову російським терористом з Ростова-на-Дону Павловим («Моторола»). Усі ці факти є порушенням норм міжнародного гуманітарного права, визначених правом Женеви, і відповідно, особи, які вчинили такі злочини, мають нести відповідальність за скоєння воєнних злочинів.

Ще одним кричущим випадком порушення Женевських конвенцій щодо захисту військовополонених, зокрема посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе поводження, став так званий «парад військовополонених» у Донецьку 24 серпня 2014 року. Того дня представники незаконних збройних формувань «ДНР» вели десятки захоплених українських солдатів, руки яких були зв'язані за спиною, на парад по вулицях, де натовп вигукував «фашисти» та інші образи [44].

Міжнародне гуманітарне право також передбачає захист цивільного населення, що знаходиться під владою ворога. Основною нормою є забезпечення гуманного і недискримінаційного звернення, яка передбачає повагу деяких основних прав і свобод людини. Варто зазначити, що ці норми застосовуються як під час міжнародного збройного конфлікту, так і конфлікту неміжнародного характеру, тому незважаючи на кваліфікацію конфлікту на Сході України ці правила мають застосовуватися обидвома сторонами.

Норма щодо гуманного та недискримінаційного поводження з цивільними особами передбачає наступні положення: заборона вбивати, катувати, калічити, принижувати гідність, брати в заручники або піддавати

дискримінації цивільних осіб; ставити їм у провину дії, яких вони не скоювали, застосовувати до них, а також до їх майна репресалії або колективні покарання, утримувати їх в якості заручників; заборона терору, яка, згідно з коментарем до Женевських конвенцій, прирівнюється в женеvському праві «до заходів залякування, покликаних тероризувати населення», які здійснює воююча сторона з метою запобігання замахів [45, с. 1008].

Зважаючи на ці норми, можна виділити факти порушення правил поведінки з цивільним населенням, здійснених під час збройного конфлікту на Сході України. Основою таких фактів може слугувати звіт Управління Верховного комісара ООН з прав людини, яка розслідувала факти вбивств в Україні в період 2014-2016 років, а також доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні в період 2017-2018 років.

У звітах були встановлені факти вбивств цивільного населення, що не були спричинені безпосередніми бойовими діями. Зокрема, 18 квітня 2014 року у річці Казенний Торець поблизу селища Райгородок Донецької області було знайдено тіла депутата міської ради Горлівки В. Рибак та студента і активіста Ю. Поправка зі слідами катувань. 28 квітня у цьому ж місці річки було знайдено тіло студента і активіста Майдану Ю. Дяковського, також зі слідами катувань [46].

Особливою системою норм, які стосуються поведінки з особами, що знаходяться під владою ворога, є регулювання правового режиму окупації. Основним принципом, який визначає правовий режим окупації є те, що окупація не передбачає переходу суверенітету до держави-окупанта. Це в свою чергу передбачає, що закони держави, територію якої було окуповано, продовжують застосовуватись на цій території. Таким чином усі закони, які діють на території України, розповсюджують свою дію на окупованих територіях Донецької та Луганської областей. Проте, як доцільно зазначає Ратнер С., ці питання є скоріше аспектами внутрішнього права, ніж міжнародного, а тому їх регулювання у міжнародному гуманітарному праві є досить побічним [47].

Важливою нормою, яка стосується правового режиму військової окупації, є обов'язок держави-окупанта дотримуватись основних прав і свобод людини. Щодо правового захисту прав людини у випадку окупації виникає цікава правова ситуація, яка передбачає, що держава-окупант зобов'язана застосовувати на окупованій території не тільки положення правозахисних угод, які є обов'язковими для неї, але й договори, учасником яких є окупована держава, що зумовлено ст. 43 IV Гаазької конвенції 1907 року, яка зобов'язує державу-окупанта дотримуватися і застосовувати, наскільки можливо, законів окупованої держави [48].

Варто згадати, що 21 травня 2015 року Верховна Рада України прийняла заяву «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод», відповідно до якої Україна користується своїм правом на відступ від зобов'язань, визначених пунктом 3 статті 2, статтями 9, 12, 14 та 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статтями 5, 6, 8 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в окремих районах Донецької та Луганської областей України, визначених Антитерористичним центром при СБУ у зв'язку з проведенням антитерористичної операції, на період до повного припинення збройної агресії Російської Федерації, відновлення конституційного ладу та порядку на окупованій території України [49]. Варто згадати, що у 2014 році ЄСПЛ вже ухвалив рішення, відповідно до якого на РФ було покладено зобов'язання щодо дотримання прав людини на окупованих територіях Луганської та Донецької області. Зокрема, Суд ухвалив рішення про застосування Правил 39 Регламенту ЄСПЛ, відповідно до якого РФ зобов'язана утриматися від будь-яких військових дій проти громадян України на її території [50].

Отже, підсумовуючи, було встановлено, що статус військовополоненого можуть набувати лише комбатанти в межах міжнародного збройного конфлікту. Визначено, що військовополонених не можна притягати до відповідальності за безпосередню участь в боях. Було також визначено, що під

час збройного конфлікту на Сході України порушення правил поведження з військовополоненими стаються періодично, серед них можна виділити катування, вбивства, позасудові страти, «паради військовополонених» та інше. Зважаючи на проаналізовані норм МГП у сфері захисту цивільного населення, було виділено факти порушення правил поведження з цивільним населенням, здійснених під час збройного конфлікту на Сході України.

2.3. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права під час збройного конфлікту на Сході України

Досліджуючи міжнародно-правову відповідальність за збройний конфлікт на Сході України, варто виділити два аспекти, які регулюються різними правовими системами міжнародних норм. Це, зокрема, міжнародно-правова відповідальність воюючих держав та міжнародна кримінальна відповідальність індивідів, які вчинили воєнні злочини під час конфлікту.

Як зазначає Спінеді М., класична міжнародна відповідальність і кримінальна міжнародна відповідальність не поглинають і не виключають одна одну. Сфери їх застосування різні, і буває так, що порушення права збройних конфліктів тягне за собою відповідальність держави, на рахунок якої вона може бути віднесена, але не міжнародну кримінальну відповідальність власне виконавця, або навпаки, або, нарешті, і те, і інше одночасно [51].

Отже, досліджуючи міжнародно-правову відповідальність держав за порушення норм міжнародного гуманітарного права, варто зазначити, що ця частина міжнародної відповідальності є складною системою, яку складно застосовувати до реальних ситуацій. За загальним правилом, держави, які порушили міжнародне гуманітарне право, зобов'язані відшкодувати збиток, якщо для цього є підстави [52]. Проте, варто також підкреслити, що хоча принципи щодо відповідальності держав за порушення норм міжнародного гуманітарного права застосовуються як до міжнародних, так і до неміжнародних збройних конфліктів, об'єм такої відповідальності має специфічні особливості залежно від характеру цього конфлікту.

Головним принципом щодо відповідальності під час міжнародного збройного конфлікту є відповідальність воюючих держав за дії своїх представників. Цей принцип закріплений у ст. 3 IV Гаазької конвенції 1907 року та у ст. 91 I Додаткового протоколу 1977 року, згідно яких сторона конфлікту несе відповідальність за всі дії, що вчиняються особами, які входять до складу її збройних сил. Таким чином, порушення права збройних конфліктів, вчинені особами зі складу збройних сил держави, можуть бути поставлені у вину цій державі. Принцип відповідальності держави за діяння її органів був закріплений у Проекті статей Комісії міжнародного права щодо відповідальності держав, зокрема у ст. 4 і 5 [53].

Іншим рівнем міжнародної відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права є кримінальна відповідальність окремих фізичних осіб. Зокрема, статті Женевських конвенцій 1949 року (ст. 49, 50, 129, 146 у різних конвенціях) передбачають, що держави зобов'язуються розшукувати осіб, яких звинувачують у тому, що вони скоїли або наказали скоїти те чи інше серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного права, передбачені цими конвенціями. Принцип індивідуальної відповідальності осіб, винних у скоєнні військового злочину, відображений в статутах МТКЮ (ст. 7), МУТР (ст. 6) і Статуті МКС (ст. 25). Також ця норма є звичаєвою і застосовується як в міжнародних, так і в неміжнародних збройних конфліктах [54].

В рамках реалізації міжнародної відповідальності Російської Федерації за порушення міжнародного права на Сході Україна подала позов проти РФ щодо порушення нею Конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації 1965 року та Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року. Зокрема, Україна вимагає від Росії зупинити фінансування терористичних угруповань, які діють під контролем Російської Федерації на території України і вчинили наступні терористичні акти, які також є порушенням права збройних конфліктів: збиття літака Малайзійських авіаліній МН-17; вбивства цивільного населення, включаючи у Волновасі, Маріуполі та Краматорську [55].

Серед цих злочинів великого значення для міжнародного співтовариства набуло збиття малайзійського літака. Спочатку слід розглянути перспективи міжнародної відповідальності Росії як держави за це правопорушення. Спроби створити міжнародний трибунал *ad hoc* для розслідування цієї ситуації були заблоковані Російською Федерацією, яка застосувала право вето під час голосування щодо проекту статуту такого трибуналу у Раді Безпеки ООН [56].

Брукс Ю. зазначає, що ймовірність притягнення Росії до відповідальності у Міжнародному суді ООН за цією справою існує, адже Суд вже і раніше вирішував такі ситуації [57]. Натомість, Раджендрам Д. натомість наголошує на тому, що ймовірність притягнення Росії до відповідальності за збиття цивільного літака є проблематичною через відсутність згоди РФ на розгляд таких справ у Міжнародному суді ООН [58]. Тим не менш, більшість науковців все ж розглядають можливість реалізації міжнародно-правової відповідальності Росії за збиття літака МН-17 в межах юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Наприклад Вілліамс С., розглянувши та проаналізувавши усі доступні правові механізми розслідування та притягнення до відповідальності за цей злочин, прийшла до висновку, що найбільш ефективним та надійним буде саме провадження у Міжнародному кримінальному суді [59].

Основним аспектом в межах міжнародної відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права є міжнародна кримінальна відповідальність, яка реалізується через провадження Міжнародного кримінального суду. Великого значення у цьому процесі набуває визнання юрисдикції МКС Україною та Російською Федерацією, адже як і будь-який інший міжнародний суд, МКС може розглядати справи лише за згодою сторін.

Що стосується України, то хоча наша держава і не є стороною Римського статуту, однак за власною ініціативою визнала юрисдикцію МКС щодо двох ситуацій: злочинів проти людяності, вчинених у 2013-2014 рр. під час Революції Гідності, та «злочинів проти людяності та воєнних злочинів, вчинених вищими посадовими особами РФ та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР»» згідно зі статтею 12(3) Римського статуту. Першу

заяву було подано 17 квітня 2014 року [60], а другу – лише через півтора року з моменту початку конфлікту, а саме 8 вересня 2015 року [61]. РФ до недавнього часу визнавала юрисдикцію МКС, проте, після опублікування Звіту Офісу Прокурора МКС у 2016 році, в якому, серед іншого, було визначено дії РФ щодо Криму анексією, ця держава заявила про вихід з-під юрисдикції МКС, що, у свою чергу, ускладнює процес притягнення її посадових осіб до міжнародної кримінальної відповідальності [62].

Справа «Ситуація в Україні» є об'єктом попереднього розслідування з 25 квітня 2014 року. Офіс Прокурора МКС отримав 70 звернень відповідно до статті 15 Римського Статуту щодо злочинів, можливо скоєних з 21 листопада 2013 року. Відповідно до правил Офісу Прокурора МКС про попереднє розслідування, Прокурор Фату Бенсуда почала 25 квітня 2014 року попереднє розслідування у справі «Ситуація в Україні» в зв'язку з подіями на Майдані Незалежності [63]. 29 вересня 2015 року Прокурор оголосила про включення в попереднє розслідування у справі «Ситуація в Україні» можливі злочини, скоєні після 20 лютого 2014 року в Криму і на сході України [64].

У 2017 році був опублікований Звіт про дії щодо попереднього розслідування Офісу Прокурора МКС, який наводить факти та ситуації, які підлягають подальшому судовому розгляду та притягненню до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах та злочинах проти людяності. Зокрема, було зафіксовано 1200 випадків можливого скоєння злочинів після 2014 року, серед них виділено: вбивства, руйнування цивільних об'єктів, тортури та жорстоке поводження, сексуальні і гендерні злочини, зникнення [65]. Після отримання достатньої кількості доказів та фактів, Офіс Прокурора передасть усі документи справи до Судового відділення МКС, яке і буде здійснювати подальше провадження у цій справі.

Таким чином, підсумовуючи аналіз міжнародно-правової відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права на Сході України було встановлено, що вона може реалізуватися через відповідальність держави та індивідів. Визначено, що в рамках реалізації

міжнародної відповідальності РФ за порушення міжнародного права на Сході України Україна подала позов проти РФ до Міжнародного суду ООН. Зокрема, Україна вимагає від РФ зупинити фінансування терористичних угруповань, які діють під контролем РФ на території України і вчинили наступні терористичні акти: збиття літака МН-17, вбивства цивільного населення. Також визначено, що великого значення у притягненні осіб до міжнародної відповідальності має діяльність МКС.

ВИСНОВКИ

У роботі встановлено, що у міжнародному гуманітарному праві розрізняють міжнародний та неміжнародний збройний конфлікт. У доктрині міжнародного права також виділяють інтернаціоналізований збройний конфлікт. Проаналізувавши кваліфікуючі ознаки кожного з конфліктів, а також підходи юристів-міжнародних до проблеми кваліфікації конфлікту на Сході України, видається, що варто виділяти два взаємопов'язаних збройних конфлікти, які існують одночасно. Зокрема, це міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією та неміжнародний збройний конфлікт між Україною та незаконними збройними формуваннями «Д/ЛНР». Це тягне за собою застосування більшості норм міжнародного гуманітарного права до конфлікту на Сході України.

У міжнародному праві розрізняють дві концепції присвоєння державі поведінки приватних осіб – концепції загального та ефективного контролю. Проаналізувавши перспективи застосування концепцій ефективного та загального контролю для доведення збройної агресії Російської Федерації проти України було встановлено, що ЄСПЛ та МКС є перспективними міжнародними судовими установами, в яких можна довести агресію Росії через концепції ефективного та загального контролю.

Підсумовуючи аналіз правового статусу сторін конфлікту на Сході України, визначено, що він відрізняється залежно від виду збройного конфлікту. Так, російські військовослужбовці та працівники приватних

військових підприємств, які діють на користь Росії, можуть набувати статусу комбатанта як учасники міжнародного збройного конфлікту. Натомість, учасники неміжнародного збройного конфлікту на Сході України, зокрема учасники незаконних збройних формувань «Д/ЛНР», не можуть отримувати статус комбатанта і набувати статусу військовополонених, а також підпадають під дію кримінального законодавства України за свою участь у конфлікті, а також за злочини, вчинені під час такої діяльності.

Визначено особливості норм міжнародного гуманітарного права щодо ведення воєнних дій. Зокрема, проаналізовано заборону нападів на цивільне населення, яка є одним з головних принципів, що складають основу міжнародного гуманітарного права. Виділено декілька випадків нападів на цивільне населення протягом збройного протистояння на Сході України. Проаналізовано, що міжнародне гуманітарне право також забороняє або обмежує використання окремих видів зброї, а саме зброї, що робить смерть неминучою, зброї, що завдає надмірних страждань та зброї невибіркової дії.

Встановлено, що статус військовополоненого можуть набувати лише комбатанти в межах міжнародного збройного конфлікту. Визначено, що військовополонених не можна притягати до відповідальності за безпосередню участь в боях. Також визначено, що під час збройного конфлікту на Сході України порушення правил поведження з військовополоненими стаються періодично, серед них можна виділити катування, вбивства, позасудові страти, «паради військовополонених» та інше. Проаналізовано, що міжнародне гуманітарне право також передбачає захист цивільного населення, що знаходиться під владою ворога. Зважаючи на проаналізовані норм міжнародного гуманітарного права у цій сфері, виділено факти порушення правил поведження з цивільним населенням, здійснених під час збройного конфлікту на Сході України.

Підсумовуючи аналіз міжнародно-правової відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права на Сході України встановлено, що вона може реалізуватися через відповідальність держави та

відповідальність індивідів. Визначено, що Україна подала позов проти РФ до Міжнародного суду ООН, в якому Україна вимагає від Росії зупинити фінансування терористичних угруповань, які діють під контролем РФ на території України і вчинили наступні терористичні акти, які також є порушенням права збройних конфліктів: збиття літака Малайзійських авіаліній МН-17, вбивства цивільного населення. Також визначено, що у процесі притягнення осіб до міжнародної відповідальності значна роль надається Міжнародному кримінальному суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Prosecutor v. Duško Tadić: Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction. Case No. IT-94-1-AR72 / International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. – 1995 [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm>.
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний документ]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_153.
3. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 р., № 2268-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 10. – Ст. 54.
4. Pictet J. Commentary on the Geneva Conventions of August 12th 1949 / J. Pictet, F. Siordet, C. Pilloud // Volume I. – Geneva, 1952. – P. 103.
5. How is the Term «Armed Conflict» Defined in International Humanitarian Law? / ICRC Opinion paper. – 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf>.
6. 20 фактів російського вторгнення в Україну / Міністерство інформаційної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mip.gov.ua/files/pdf/20facts_final_ukr-pdf.pdf.

7. Prosecutor v. Duško Tadić: Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction. Case No. IT-94-1-AR72 / International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. – 1995 [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm>.

8. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний документ]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_154.

9. Heinsch R.W. Conflict Classification in Ukraine: The Return of the «Proxy War»? / R.W. Heinsch // International Law Studies. – 2015. – № 91. – P. 323-360.

10. Nuzov I. The Case of Russia's Detention of Ukrainian Military Pilot Savchenko under IHL / I. Nuzov, A. Quintin / EJIL Talk. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ejiltalk.org/the-case-of-russias-detention-of-ukrainian-military-pilot-savchenko-under-ihl>.

11. Репецький В.М. Застосування міжнародного гуманітарного права у збройному конфлікті України / В.М. Репецький // Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична. – 2015. – Вип. 2. – С. 368-373.

12. Гутник В.В. Процесуальні права учасників міжнародних збройних конфліктів у міжнародних кримінальних судах: монографія / В.В. Гутник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 302 с.

13. Report on Preliminary Examination Activities / International Criminal Court. – 2016 [Електронний документ]. – Режим доступу: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf.

14. Краткое изложение решений, консультативный заключений и постановлений Международного Суда 1948-1991 / Организация Объединенный Наций. – С. 198 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icj-cij.org/homepage/ru/files/sum_1948-1991.pdf.

15. Сассоли М. Решение Апелляционной камеры МУТЮ по существу дела Тадича / М. Сассоли, Л. Ольсон // Международный журнал Красного Креста. – 2000. – № 2. – С. 165-178.

16. Loizidou v. Turkey / The European Court of Human Rights. – 1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unhcr.org/refworld/country,,ECHR,,CYP,,402a07c94,0.html>.

17. Кроуфорд Дж. Статті об відповідальності держав за міжнародно-протиправні діяння / Дж. Кроуфорд // United Nations Audiovisual Library of International Law. – 2013. – С. 9.

18. Доклад комісії міжнародного права 53-я сесія / Генеральна Асамблея ООН. Офіційні звіти. – Нью-Йорк, 2001. – С. 253.

19. Ukraine v. Russian Federation. Request for the indication of provisional measures / ICJ. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/docket/files/166/19410.pdf>.

20. European Court of Human Rights deals with cases concerning Crimea and Eastern Ukraine / Press Release of ECHR. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-4945099-6056223&filename=003-4945099-6056223.pdf>.

21. Звіт о діях по попередньому розслідуванню. Ситуація в Україні / The Office of the Prosecutor of ICC. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE-Ukraine.pdf>.

22. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року [Електронний документ]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_199/conv/page.

23. Лук'янченко Є.В. Кваліфікація збройних конфліктів та інших ситуацій насильства відповідно до норм міжнародного гуманітарного права / Є.В. Лук'янченко // Українське право [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/nvaokchknashchkyia-ibusmrysh-nsrchoknkhkv-kha-kryysh-fykhtsashchkm-rafyoeffkhva-vketsvkers-es-rsup-pkz/.

24. Russia's Igor Strelkov: I Am Responsible for War in Eastern Ukraine / The Moscow Times. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://themoscowtimes.com/articles/russias-igor-strelkov-i-am-responsible-or-war-in-eastern-ukraine-41598>.

25. Special Report: Russian fighters, caught in Ukraine, cast adrift by Moscow / Reuters. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-captured-specialreport/special-report-russian-fighters-caught-in-ukraine-cast-adrift-by-moscow-idUSKBN0OE0YE20150529>.

26. 5 000 найманців були найняті для війни в Україні та Сирії полковником ГРУ Вагнером (Уткіним), – РосЗМІ / Цензор.НЕТ. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/photo_news/452960/5_000_nayimantsiv_buly_nayinyati_dly_a_viyiny_v_ukrayini_ta_syriyi_polkovnykom_gru_vagnerom_utkinym_roszmi.

27. Лисик В. Юридичні наслідки припинення неміжнародного збройного конфлікту для осіб, свобода яких у цьому конфлікті обмежена / В. Лисик, С. Ольшанецька // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2015. – Вип. 37. – Част. 2. – С. 47-57.

28. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion / ICJ Reports. – 1996. – P. 226-267.

29. Обстріл Маріуполя: мерія повідомила про 27 загиблих, 97 поранених / BBC Україна – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/01/150124_mariupol_victims_rl.

30. Spot report by the OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine (SMM), 24 January 2015: Shelling Incident on Olimpiiska Street in Mariupol / OSCE. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/ukraine-smm/136061>.

31. Кориневич А. Злочини проти людяності – правова оцінка з точки зору міжнародного гуманітарного права / А. Кориневич // Ветерани.ua. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://veterano.com.ua/novini/4940->

zlochini-proti-lyudyanosti-pravova-otsinka-z-tochki-zoru-mizhnarodnogo-gumanitarnogo-prava.

32. Hoon M. Navigating the Legal Horizon: Lawyering the MH17 Disaster / M. Hoon // Utrecht Journal of International and European Law. – 2017. – Vol. 84, № 33. – P. 90-119.

33. Двоє підлітків загинули через обстріл шкільного стадіону в Донецьку / BBC Україна. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/11/141105_donetsk_school_shelling_c_hildren_killed_vs.

34. Turns D. Weapons in the ICRC Study on Customary International Humanitarian Law / D. Turns // Journal of Conflict and Security Law. – 2006. – Vol. 11, Iss. 2. – P. 201-237.

35. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion / ICJ Reports. – 1996. – P. 226-267.

36. Хенкертс Ж.-М. Обычное международное гуманитарное право. Нормы / Ж.-М. Хенкертс, Л. Досвальд-Бек. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – С. 834.

37. СБУ виявила у районі проведення АТО заборонену протипіхотну міну російського виробництва / Служба безпеки України. – 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/4458#.cUKhUAxa.dpbs>.

38. Ponti C. The Crime of Indiscriminate Attack and Unlawful Conventional Weapons: The Legacy of the ICTY Jurisprudence / C. Ponti // Journal of International Humanitarian Legal Studies. – 2015. – Vol. 6, Is. 1. – P. 118-146.

39. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion / ICJ Reports. – 1996. – P. 226-267.

40. У Красногорівці у результаті обстрілу пошкоджені 14 будівель – поліція / Укрінформ. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2236781-u-krasnogorivci-u-rezultati-obstrilu-poskodzeni-14-budivel-policia.html>.

41. Fleck D. The Handbook of International Humanitarian Law / D. Fleck. – Oxford: Oxford University Press, 2014. – P. 281.
42. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний документ]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_153.
43. 95 страт на Донбасі / Центр інформації про права людини. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/pravozahisniki_rozpovili_pro_95_strat_na_donbasi.
44. «Парад» військовополонених у Донецьку – порушення Женевської конвенції / Радіо Свобода. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/26547917.html>.
45. Pictet J.S. Commentary to Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War / J.S. Pictet. – Geneva: ICRC, 1958. – P. 1008.
46. Відповідальність за вбивства в Україні з січня 2014 року по травень 2016 року / Управління Верховного комісара ООН з прав людини. – 2016 [Електронний документ]. – Режим доступу: http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/OHCHRThematicReportUkraineJan2014-May2016_UA.pdf.
47. Ratner S.T. Foreign Occupation and International Territorial Administration: The Challenges of Convergence / S.T. Ratner // The European Journal of International Law. – 2005. – Vol. 16, № 4. – P. 695-719.
48. Lubell N. Human rights obligations in military occupation / N. Lubell // International Review of the Red Cross. – 2012. – Vol. 94, № 885. – P. 317-339.
49. Про Заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод»: Постанова Верховної Ради України від 21.05.2015, № 462-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 29. – Ст. 267.

50. Interim measure granted in inter-State case brought by Ukraine against Russia / Registrar of the ECHR. – 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.coe.int/en/web/portal/-/interim-measure-granted-in-inter-state-case-brought-by-ukraine-against-russia?desktop=false>.

51. Spinedi M. State Responsibility v. Individual Responsibility for International Crimes: Tertium Non Datur? / M. Spinedi // European Journal of International Law. – 2002. – Vol. 13, № 4. – P. 895-899.

52. Final declaration of the International Conference for the Protection of War Victims. – 1993 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jms8.htm>.

53. Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries / The UN. – 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf.

54. Greppi E. The evolution of individual criminal responsibility under international law / E. Greppi // International Review of the Red Cross. – 1999. – № 835. – P. 402-434.

55. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) / ICJ. – 2017 [Электронный документ]. – Режим доступа: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/166/19394.pdf>.

56. Russia vetoes U.N. tribunal to investigate MH17 crash in Ukraine / CNN. – 2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://edition.cnn.com/2015/07/30/world/mh17-ukraine-un-tribunal/index.html>.

57. Brooks J. The Dilemmas of International Justice for Malaysia Airlines Flight 17 / J. Brooks // The Advanced Training Program on Humanitarian Action. – 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://atha.se/blog/dilemmas-international-justice-malaysia-airlines-flight-17>.

58. Rajendram D. MH17: What does international law say? / D. Rajendram // The Interpreter. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/mh17-what-does-international-law-say>.

59. Williams S. MH17 and the International Criminal Court: A Suitable Venue? / S. Williams // Melbourne Journal of International Law. – 2016. – Vol. 17, № 1. – P. 101-129.

60. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року від 25 лютого 2014 року № 790-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст. 230.

61. Про Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян»: Постанова Верховної Ради України від 4 лютого 2015 року № 145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 12. – Ст. 77.

62. Russia withdraws signature from international criminal court statute / The Guardian. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/16/russia-withdraws-signature-from-international-criminal-court-statute>.

63. The Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, opens a preliminary examination in Ukraine / ICC. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr999&ln=en>.

64. ICC Prosecutor extends preliminary examination of the situation in Ukraine following second article 12(3) declaration / ICC. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1156>.

65. Отчет о действиях по предварительному расследованию. Ситуация в Украине / The Office of the Prosecutor of ICC. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2017-PE-rep/2017-otp-rep-PE-UKRAINE_RUS.pdf.

АНОТАЦІЯ

Актуальність дослідження. Після початку збройного конфлікту на Сході України великого значення набуло визначення норм та принципів міжнародного права, які слід застосовувати до ситуації. Особлива важливість цього підходу виникає у світлі ведення бойових дій, які регулюються міжнародним гуманітарним правом. У сучасному світі, коли лінії розмежування міжнародних та неміжнародних конфліктів все більше проявляються у збройних протистояннях, та коли порушення норм та правил ведення бойових дій стають тенденцією, важливим є дослідити, яким чином міжнародне гуманітарне право регулює збройні конфлікти, а також як ці норми можна застосувати до ситуації на Сході України.

Важливим аспектом дослідження стає аналіз правових підходів до кваліфікації конфлікту на Сході України, адже через його гібридний характер встановити вид – міжнародний чи неміжнародний збройний конфлікт, – є не простою задачею. Тим більше, зважаючи на те, що характер конфлікту впливає на вибір норм міжнародного гуманітарного права, слід проаналізувати та встановити, з чим має справу міжнародне право в межах української ситуації.

Ще одним важливим аспектом, який досліджується у роботі, є застосування норм міжнародного гуманітарного права та виявлення їх порушень. Зважаючи на кількість жертв та повідомлень про напади на цивільні об'єкти, інформацію про жорстоке поводження з затриманими та

військовополоненими, актуальним є питання визначення тих принципів міжнародного гуманітарного права, яких сторони конфлікту на Сході України мають дотримуватись.

Метою роботи є охарактеризувати збройний конфлікт на Сході України з точки зору міжнародного гуманітарного права.

Згідно поставленої мети було визначено наступні **завдання роботи**:

- обґрунтувати правову кваліфікацію конфлікту на Сході України з точки зору міжнародного гуманітарного права;
- проаналізувати особливості застосування концепцій ефективного та загального контролю до ситуації на Сході України;
- визначити правовий статус учасників збройного конфлікту на Сході України з точки зору міжнародного гуманітарного права;
- здійснити аналіз загальної характеристики норм міжнародного гуманітарного права та їх застосування до конфлікту на Сході України;
- надати характеристику міжнародно-правової відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права та проаналізувати особливості міжнародної відповідальності за дії на Сході України.

Методологічною основою дослідження став комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних підходів і методів, зокрема порівняльно-правовий та теоретико-юридичний, що дозволило сформулювати визначальні характеристики та аспекти застосування міжнародного гуманітарного права до ситуації на Сході України. Зокрема, спеціально-юридичний метод був застосований для здійснення аналізу правових положень норм міжнародного гуманітарного права.

Загальна характеристика роботи. Робота складається з двох розділів, шести підрозділів, змісту, вступу, висновків, списку використаних джерел, анотації та двох додатків. Загальна кількість сторінок – 30, кількість використаних джерел – 65.

